

decimetra, centimetra, millimetra. Spatium inter duo corpora relative ab se invicem vocatur *distantia*.

Eo sensu corpora concipiuntur in spatio existere, sine spatio esse non posse, et tamen a spatio, scilicet puro, esse distincta, sicut motus existere non potest sine corpore et spatio, et tamen ab utroque est distinctus. Vide, si placet, Leibnitz, Locke, liv. II, chap. 13; Para-du-Phanjas, *Théorie des êtres insensibles*; card. Gerdil, etc.

Quæ de spatio dicta fuerunt, suo modo temporis applicanda sunt.

Tempus generatim est *duratio* entis, scilicet perseverantia illius existentia.

Si tempus consideretur sine respectu ad ens particulare, dicitur tempus *absolutum*. Si vero spectatur relative ad ens particulare, vel 1° initium habuit et finem non est habiturum, et est *immortalitas*, quæ angelis et humanis mentibus convenit; vel 2° initium habuit et finem habere debet, et est *tempus proprie dictum*.

Vox *tempus* nunquam accurate Deo applicari potest: tempus enim et duratio nobis non innotescunt, nisi per successiones, quarum ordinem percipimus: in Deo autem nulla est successio, nulla mutatio. Æternitas est absoluta ac perfectissima entis infiniti immanentia, quæ nullam patitur mensuram; unde vox illa, respectu Dei adhibita, in errorem facile conjiceret; sic recte dici non potest tempus ante creationem mundi existisse, Deum per longa sæcula de nobis creandis cogitasse, nec quæri posset an Deus *citius* mundum creare potuisset.

Tempus extra creaturas spectatum mera est abstractio mentis, et nihil habet reale, ut diximus de spatio et propter easdem rationes.

Tempus vero particulare, id est in uno ente contingenti vel in aggregatione entium consideratum, est ipsius entis vel entium existentia perseverantia, cujus ideam ex successione ordine habemus. Has successiones alicujus entis ope durationis alterius entis commensurare possumus.

Motus apparens solis circa terram, ut pote uniformis,

constans et sensibilis, electus est apud omnes gentes ut prima mensura temporis seu *ætatis*. Conversio illius per duodecim signa zodiaci efficit annum: ejusdem sensibilis evolutio circa terram, ab Oriente ad Occidentem, dicitur *dies*. Dies postea dividitur in horas, et horæ in minuta. Annus dividitur in menses et dies: anni multiplicati faciunt sæcula.

De natura durationis et temporis alte, scite, et communius obscure, disserunt philosophi nomine celebriores, inter quos Leibnitz, Locke, t. II, ch. 14; Buffier, 2° part., ch. 27; S'Gravesende, 1° part., ch. 6; Para-du-Phanjas, n. 364; Balmès, *Phil. fond.*, liv. VII, etc.

« J'ai l'idée d'un être, inquit P. Buffier, en tant qu'il ne cesse pas d'être; c'est ce que j'appelle DURÉE. J'ai l'idée de cette durée, en tant qu'elle est mesurée par la révolution régulière d'un corps ou par les intervalles de cette révolution; c'est ce que j'appelle TEMPS. Il me semble que ces notions sont aussi claires qu'elles peuvent l'être, et celui qui cherche à les éclaircir davantage est à peu près aussi judicieux que celui qui voudrait éclaircir comment deux fois deux font quatre, et ne font pas cinq. »

DISSERTATIO SECUNDA.

DE PNEUMATOLOGIA.

Vox *pneumatologia*, a πνεῦμα, *spiritus*, et λόγος, *sermo*, vocibus græcis, oriens, idem significat ac *sermo de spiritu*. Omnis spiritus qui excogitari potest, est increatus vel creatus. Solus Deus est spiritus increatus: mens humana est substantia spiritualis, ut infra probaturi sumus, et creata. Item angeli sunt spiritus creati. Pneumatologiam igitur in tres partes dividemus: prima erit de Deo et ejus attributis; secunda, de angelis; et tertia, de mente humana, ejusque facultatibus ac proprietatibus.

PARS PRIMA PNEUMATOLOGIÆ.

DE DEO ET IPSIUS ATTRIBUTIS.

Cum ex actuali proposito nostro præsentibus Philosophicæ Institutionibus alumnis seminariorum præcipue sint destinatæ, et velut exordium ad theologiam esse debeant, de tribus pneumatologiæ partibus modo assignatis juxta Scripturam, traditionem et rationem simul tractaturi sumus.

Duæ quæstiones gravis ponderis hic pertractandæ occurrunt, quarum prima de existentia Dei, et secunda de ejus attributis.

QUÆSTIO PRIMA.

DE EXISTENTIA DEI.

Dei existentiam astruere nos cogit detestanda perversitas quorundam hominum, qui, spreto rationis lumine et excusso omnis religionis jugo, ut cupiditatibus liberior indulgeant, in insipienti corde suo exclamare non erubescunt: *Non est Deus* (Ps. XIII, 1). Isti homines *atheï* dicuntur, id est, sine Deo. Qui vero existentiam Dei agnoscunt, vocantur *theistæ*: dicuntur etiam *deistæ*; sed posteriori hoc nomine pessimi alii designantur homines, qui, Deum admittentes, quamlibet religionem revelatam audacter rejiciunt.

Distinguuntur *atheï speculativi* et *atheï practici*. *Atheï speculativi* sunt illi qui Dei existentiam non agnoscunt, et *atheï practici* ii sunt qui Deum agnoscetes, vivunt sicut persuasum haberent Deum non existere: *Quorum Deus venter est* (Paul. ad Philipp. III, 19), etc.

Atheï speculativi possunt esse *negativi* vel *positivi*.

Atheï negativi ii dicuntur qui Deum ignorant, et *positivi* sunt illi qui Dei existentiam negant et suam negationem rationibus fulcire conantur. Dicuntur etiam *systematici*.

Quando de existentia Dei tractare intendimus, non supponimus illum ignorari et ope discussionis exquirendum esse: sed, fide in ipsius existentiam jam data et manente firmissima, investigamus argumenta quibus ipsius existentia et attributa astrui et ordinari possint.

Si autem occurrerent *atheï speculativi*, hæc argumenta ad eos illuminandos valde inservirent; videbitur enim infra quam sint clara et invicta, imo et omnibus intelligentiis, pleraque saltem, obvia.

Primum disputari posset an revera sint *atheï* qui sophismatibus decepti, persuasum habeant Deum non existere; sed multos dari *atheos practicos* luctuosa constat experientia.

His notatis, præsentem quæstionem in duo dividemus capita: in primo de theismo et atheismo inter se comparatis dicemus, et in secundo præcipua referemus argumenta quibus existentia Dei demonstratur.

CAPUT PRIMUM.

DE THEISMO ET ATHEISMO INTER SE COMPARATIS.

Quinque institui possunt quæstiones circa theismum et atheismum, videlicet: 1° an quis prudenter manere possit indifferens circa Dei existentiam; 2° an ex atheismo sequantur incommoda; 3° an theismus præstantior et optabilior sit atheismo; 4° an tutior; 5° an atheismus polytheismo sit pejor. Has quæstiones in totidem articulis solvemus.

ARTICULUS PRIMUS.

AN QUIS PRUDENTER MANERE POSSIT INDIFFERENS CIRCA DEI EXISTENTIAM.

Cum certum sit multos esse *atheos practicos*, qui, terrestribus inhærentes, ne oculos quidem ad Deum suble-